

ГРОМАДСЬКЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

РЕЗЮМЕ

Децентралізація влади здійснюється у двох напрямках: вертикальному – коли частина повноважень центральної влади делегується місцевій владі; та у горизонтальному – коли громадяни самі стають учасниками прийняття місцевих рішень.¹ Ця модель характерно віддзеркалює процес децентралізації в Україні, який активно триває з 2015-16 рр. На вертикальному рівні економічна автономність громад та міст – це право місцевої влади самостійно вирішувати те, на що спрямовувати бюджетні кошти. До ухвалення закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» у 2015 році зонайменше бюджетні та фінансові можливості громад були на край низькому рівні. Наприклад, податок на доходи фізичних осіб, який наразі посідає перше місце² з наповнення місцевих бюджетів, до ухвалення закону України про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин у 2014 із набранням

¹ Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с., <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/2019.pdf>
Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: 2019. – 115 с.

² «Традиційно, у доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 35,9 млрд грн або 59,3% від загальної суми доходів загального фонду місцевих бюджетів.» Детальніше за посиланням: <https://decentralization.gov.ua/news/11013>.

чинності з січня 2017 року, перераховувався у державний, а не місцевий бюджет.

Горизонтальний рівень децентралізації є доволі новим для України. Точкою відліку для нього можна вважати серпень 2015 року, коли у Чернігівській, Черкаській та Полтавській міських радах були створені робочі групи для напрацювання положень про громадський бюджет («бюджет участі» або «партиципативний бюджет») міст. У практичному сенсі вертикальна децентралізація вимірюється не лише повноваженнями, а й спроможністю місцевої влади прозора управляти бюджетними коштами та ефективно використовувати цей ресурс для розвитку громади. З розвитком політики децентралізації в Україні громади отримали можливість здобути таку фінансову спроможність. Водночас горизонтальна децентралізація являє собою більш багатогранне і автономне явище, що демонструє спроможність кожного члена громади безпосередньо долучитися до розробки та прийняття рішень, від яких залежить гармонійний розвиток його селища або міста.

Щоб зрозуміти глибину горизонтальної децентралізації та визначити, чи є вона фасадною або дійсною, необхідно звернути увагу на такі параметри, як (1) наявність ефективних інструментів громадської участі, обов'язкових для виконання (місцева ініціатива, громадський бюджет); (2) можливість розпоряджатися фінансовими ресурсами; (3) можливість вільно обговорювати та поширювати думки та погляди. З огляду на те, що інститут місцевих референдумів, який мав стати підґрунтям для виникнення горизонтальної децентралізації, й досі не знаходиться на порядку денному – громадське бюджетування має змогу стати, щонайменше, альтернативним способом безпосередньої горизонтальної децентралізації на рівні кожного члена територіальної громади.

У звіті аналізується, чи створив інструмент громадського бюджету передумови для розвитку горизонтальної децентралізації в Україні. На основі результатів цього дослідження, автори звіту доходять висновку, що інструменти громадського бюджетування (ГБ) суттєво посприяли розвитку горизонтальної децентралізації в Україні. Цей висновок ґрунтується на такому: (1) вперше з 2015-16 рр. місцеві громади почали імплементувати програми громадських бюджетів, дозволивши мешканцям шляхом голосування ідентифікувати та пропонувати владі проекти, які будуть реалізовані за рахунок коштів місцевого бюджету. До цього такої можливості не було; (2) мешканці громад отримали можливість ухвалювати рішення про те, на що витратити близько 590 млн коштів місцевих бюджетів у 2019 році. Ця сума становить 0,1% від загальної кількості всіх місцевих бюджетів (573,1 млрд грн – ресурс всіх [місцевих бюджетів](#) та субвенцій). До того ж, виділена з місцевих бюджетів сума на громадське бюджетування становить 0,4-0,5% від суми місцевих бюджетів сіл, селищ та міст, де діє громадський бюджет у 2019 році. Такий відсоток виділених коштів на громадське бюджетування відповідає міжнародним стандартам та найкращим європейським практикам.

СЛОВНИК ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ

1. [Громадська партиципація](#) – механізм вираження думки громадськості, який дозволяє громаді впливати на процес прийняття та впровадження місцевих рішень.

2. [Громадський бюджет](#) (бюджет участі) – механізм взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, спрямований на залучення громадян до участі в бюджетному процесі шляхом прямої демократії, через визначення пріоритетів бюджетних витрат чи подання проєктів, голосування за такі проєкти, здійснення контролю за їхньою реалізацією.
3. Кількісні оціночні показники бюджетної партиципації (нові дефініції)

3.1. Партиципативні частки

3.1.1. *Потенційна* – формалізований у гривні показник потенційної можливості одного члена(кині) територіальної громади, міста визначати обсяги коштів для проєктів у рамках громадського бюджету міста або громади. Обчислюється шляхом поділу всього обсягу громадського бюджету міста, ОТГ на кількість жителів міста, громади. Далі в тексті – «потенційна частка».

3.1.2. *Фактична* – уречевлений у гривні показник грошової ваги голосу одного жителя громади, міста, який взяв участь у голосуванні за проєкт ГБ. Обчислюється шляхом поділу всього обсягу громадського бюджету на кількість мешканців громади, що взяли участь у онлайн та офлайн голосуванні за проєкти громадського бюджету. Далі в тексті – «фактична частка».

3.2. *Відсотковий показник бюджету участі* – співвідношення частки коштів громадського бюджету до загальної суми міського бюджету (бюджету ОМС).

3.3. *Ступінь громадської (суспільної) інклюзивності* – відсотковий показник ступеню включеності жителів міста або громади у процеси та механізми проєктування та впровадження місцевих рішень. Вимірюється шляхом поділу загальної чисельності населення громади або міста на кількість жителів, що взяли участь у голосуванні за проєкти громадського бюджету.

ГРОМАДСЬКЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ

Розпочинаючи з середини 2015 року, місцеві ради паралельно з ухваленням положень про бюджет участі, почали затверджувати міські цільові програми: на три (Луцьк) або п'ять (Дніпро, Полтава, Черкаси) років. Поширеною стала практика щорічного визначення суми на проєкти ГБ відповідно до рішення місцевої ради. В окремих випадках, наприклад у Дніпрі, обсяг фінансування визначався на декілька років вперед.

У 2015 році одразу в чотирьох містах України було започатковано практики бюджету участі. До ініціативи, запущеної в рамках реалізації проєкту «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади»

польською неурядовою організацією ПАУСІ, приєдналося три міста: Черкаси, Полтава та Чернігів. Містом-флагманом став Луцьк, де вже у 2015 році провели конкурс, голосування та реалізували низку розроблених містянами проектів. Наступним містом, у якому впровадили бюджет участі, став Чернігів.

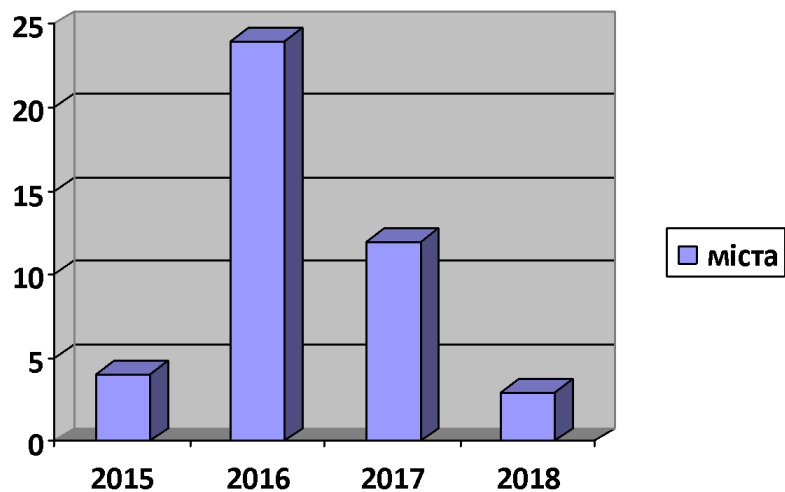
Згодом до ініціативи долучилися такі міста, як Вінниця, Івано-Франківськ, Запоріжжя, Львів, Суми, Чернівці, Кременчук, Світловодськ, Краматорськ, Маріуполь, Слов'янськ, Конотоп, Бердичів тощо. У 2017 році реалізацію бюджету участі розпочали 31 місто та дві об'єднані територіальні громади (ОТГ) у Дніпропетровській та Миколаївській областях. Станом на початок 2019 року [бюджет участі реалізується](#) у близько 200 містах та ОТГ. Особливістю проектування та впровадження громадського бюджету у різних населених пунктах стало те, що кожна громада самостійно вирішувала питання щодо обсягу видатків на реалізацію проектів громадського бюджету, ухвалювала власне місцеве рішення та власноруч визначала порядок реалізації проектів ГБ.

ТЕМПИ ПРИЄДНАННЯ ДО ІНСТРУМЕНТУ ГБ МІСТАМИ, ДЕ БІЛЬШЕ 40 ТИСЯЧ МЕШКАНЦІВ

- 2015 рік (4) – Луцьк, Черкаси, Чернігів, Покров
- 2016 рік (24) – Вінниця, Дніпро, Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Ірпінь, Конотоп, Київ, Кременчук, Краматорськ, Кривий Ріг, Львів, Мелітополь, Ніжин, Полтава, Прилуки, Ромни, Рівне, [Світловодськ](#), Суми, Тернопіль, Чернівці, Хмельницький, [Ужгород](#)
- 2017 рік (12) – Біла Церква, Бердичів, Дрогобич, Кропивницький, Миколаїв, Миргород, Северодонецьк, Харків, Одеса, Нікополь, Білгород-Дністровський
- 2018 рік (3) – Кам'янське, Маріуполь, [Енергодар](#).

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ: ПИТОМА ВАГА ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Загальна сума місцевих бюджетних коштів на проекти громадського бюджету (ГБ), реалізація яких планувалася у 2019 році, становить 650-680 млн гривень. Середньостатистична сума, виділена на проекти громадського бюджету у містах із кількістю більше 500 тисяч мешканців, становить 50-60 млн грн. Середньостатистична сума, виділена на проекти громадського бюджету у містах із кількістю від 100 до 500 тис. мешканців, становить 5,5 млн грн. Такий показник для міст із чисельністю до 100 тис. мешканців становить 1-1,5 млн грн. У відсотковому значенні: середньостатистична сума, виділена на проекти громадського бюджету, варіюється у діапазоні 0,2-0,4% від загального бюджету населеного пункту. Для ОТГ середній обсяг [фінансування програм ГБ](#) складає 450-500 тис. грн. У відсотках ця сума варіюється у діапазоні 0,3-0,9% від загального бюджету ОТГ.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ В УКРАЇНСЬКИХ МЕГАПОЛІСАХ

КИЇВ

У 2017 році вперше Київська міська рада виділила [50 млн грн.](#) на реалізацію проектів ГБ у місті. Обсяг міського бюджету 2017 року становив [38 238 087 700,00 грн.](#) Орієнтовна кількість киян – 2 млн 880 тис. осіб. Участь у голосуванні за проекти громадського бюджету у 2016-2017 рр. взяли [50 тис. киян.](#) У 2018 році обсяг громадського бюджету склав [150 млн грн.](#), а розмір міського бюджету на 2019 рік, період реалізації проектів-переможців ГБ-2018, становив [57 434 450 700 грн.](#) Чисельність населення м. Києва у 2019 році – 2 млн. 910 тис. жителів. Участь у голосуванні за проекти громадського бюджету у 2018-2019 рр. взяли [150 тис. киян.](#) ГБ у Києві за всіма показниками демонструє позитивну динаміку.

- *Партиципативні частки:* у 2016-2017 рр. потенційна частка – 17,36 грн. Фактична частка – 1 тис. грн. У 2018-2019 рр. потенційна частка – 51,55 грн. Фактична частка – 1 тис. грн.
- *Відсоткові показники:* у 2016-2017 рр. – 0,13% від бюджету міста; у 2018-2019 рр. – 0,26%.

- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2016-2017 рр. – 1,74%; у 2018-2019 рр. – 5,15%.

ХАРКІВ

Бюджет участі м. Харків працює у вигляді цільової програми «Громадський бюджет (бюджет участі) міста на 2018-2021 роки», починаючи з вересня 2017 року. У 2018-2019 рр. обсяг громадського бюджету був визначений у розмірі [50 млн грн.](#) Бюджет міста Харків на 2019 рік був визначений у розмірі [12,8 млрд грн.](#) Середня чисельність населення м. Харків – [1 млн. 425 тис.](#) жителів. Чисельність мешканців міста, які проголосували за проект ГБ, становила [19 тис. 521](#) осіб. Динаміку розвитку ГБ у Харкові наразі відстежити не є можливим.

- *Партиципативні частки:* у 2018-2019 рр. потенційна частка – 35,07 грн. Фактична частка – 2561,34 грн.
- *У відсоткових показниках:* у 2018-2019 рр. – 0,39% від бюджету міста.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 1,37%.

ОДЕСА

У 2017-2018 рр. бюджет громадської участі Одеси становив [100 млн грн.](#) Обсяг міського бюджету [10 460 355 000 грн.](#) Кількість жителів – [1 млн. 11 тис. 494](#) особи. Чисельність мешканців міста, які взяли участь у голосуванні, – [41 тис.](#) жителів. У 2018-2019 рр. бюджет міста Одеса становив [11 050 901 000 грн.](#) Обсяг бюджету участі на 2019 рік – [50 млн. грн.](#) Орієнтовна чисельність жителів міста – [996 131](#). Кількість мешканців міста, які взяли участь у голосуванні, – [50 тис.](#) ГБ в Одесі за більшістю показників демонструє негативну динаміку.

- *Партиципативні частки:* у 2017 р. потенційна частка – 98,86 грн. Фактична частка – 2439,02 грн. У 2018 р. потенційна частка – 50,19 грн. Фактична частка – 1 тис. грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,96%; у 2019 році – 0,45%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 4,05%; у 2018 році – 5,02%.

ЛЬВІВ

Розмір громадського бюджету на 2017 рік становив [16 млн грн.](#) Обсяг міського бюджету складає [5 400 500 000 грн.](#) Чисельність мешканців міста складає близько 758 тис. осіб. За проекти ГБ Львова у 2016-17 рр. проголосували 23 тис. мешканців міста. У 2018 році обсяг міського бюджету становив [6 817 828 000 грн.](#) Обсяг бюджету участі становив [20 млн грн.](#) Чисельність мешканців міста майже незмінна. За проекти бюджету участі проголосували [72 061](#) жителів Львова. ГБ у Львові за більшістю показників демонструє позитивну динаміку.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 21,11 грн. Фактична частка – 695,65 грн. У 2018 році потенційна частка – 26,39 грн. Фактична частка – 277,54 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,3%; у 2018 році – 0,29%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 р. – 3,03%. У 2018 р. – 9,51%.

ДНІПРО

У 2017-2018 рр. видатки на проект ГБ склали [16 млн грн.](#) при загальному міському бюджеті в [8,1 млрд.](#) Чисельність жителів міста – [999,3 тис. осіб.](#) Кількість мешканців, які взяли участь у голосуванні, – [70 тисяч.](#) Динаміку ГБ у Дніпрі наразі відслідкувати не є можливим.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році кожен мешканець м. Дніпро мав потенційну можливість розпорядитись 16,01 грн. Фактично ж кожен житель міста, який проголосував за проекти громадського бюджету, розпорядився 228,57 грн.
- *Відсоткові показники:* частка громадського бюджету у бюджеті міста становила 0,2%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 7%.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ В ОБЛАСНИХ ЦЕНТРАХ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСИ

У 2015-2016 рр. у місті Черкаси на [громадський бюджет](#) було виділено 5 млн грн. Загальний міський бюджет на 2016 рік становив [675 млн грн.](#) Чисельність жителів міста – 282 тис. особи. У голосуванні за проекти громадського бюджету 2016-17 років взяли участь 7 500 жителів. У 2018 році з місцевого бюджету на реалізацію проектів громадської участі було виділено 10 млн грн. Загальний міський бюджет на 2018 р. складає [1 981 852,4 тис.](#) грн, кількість мешканців приблизно така сама як у 2015 р. У голосуванні за проекти громадського бюджету у 2018-2019 рр. взяли участь [19 368 жителів.](#) ГБ у Черкасах демонструє позитивну динаміку щодо партиципативної частки та негативну щодо відсоткової.

- *Партиципативні частки:* у 2015 році потенційна частка – 17,73 грн. Фактична частка – 666,67 грн. У 2018 році потенційна частка – 35,46 грн. Фактична частка – 516,32 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2015 році – 0,74% від міського бюджету. У 2018 році – 0,5% від міського бюджету.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2015 році – 2,66%; у 2018 році – 6,87%.

ЧЕРНІГІВ

У 2017 році було виділено [6,4 млн грн](#) на реалізацію проектів ГБ в Чернігові. Загальний міський бюджет на 2017 рік становив [2 111 664 000.](#) грн. Чисельність населення міста – близько 300 тис. осіб. У голосуванні за проекти громадського бюджету у 2016-2017 рр. взяли участь [10 тис.](#) жителів. У 2018 році громадський бюджет міста Чернігів становив [14,3](#) млн грн, чисельність жителів міста – [288,7 тис. осіб.](#) Обсяг міського бюджету на 2019 рік – [2 млрд грн.](#) У голосуванні за проекти громадського бюджету у 2018-2019 рр. взяли участь [13 тис.](#) жителів міста Чернігів. ГБ у Чернігові демонструє позитивну динаміку.

- *Партиципативні частки:* у 2016-2017 рр. потенційна частка – 21,33 грн. Фактична частка – 640 грн. У 2018-2019 рр. потенційна частка – 49,53 грн. Фактична частка – 1100 грн.
- *У відсотковому відношенні:* у 2016-2017 рр. – 0,3%; у 2018-2019 рр. – 0,72%.

- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2016 році – 3,33%; у 2018 році – 4,5%.

ПОЛТАВА

У 2016 році на реалізацію проектів ГБ у Полтаві було закладено [1,8 млн](#) грн, натомість міський бюджет – [1 861 995 000 грн](#). Станом на 2016 рік у Полтаві проживало близько 294 817 мешканців. У голосуванні взяли участь [3935](#) містян. У 2018-2019 рр. на реалізацію проектів ГБ було виділено [11 млн грн](#). Міський бюджет – [3 308 126 857 грн](#). Станом на 2019 чисельності жителів – [288 273](#). Участь у голосуванні взяли [17 тис.](#) полтавчан.

- *Партиципативні частки:* у 2016 році потенційна частка – 6,11 грн. Фактична частка – 457,43 грн. У 2018-2019 рр. потенційна частка – 38,16 грн. Фактична частка – 647,06 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2016 році – 0,1%; у 2018 році – 0,33% .
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2016 році – 1,33%; у 2019 році – 5,9%.

СУМИ

У 2017 році було передбачено [5 млн грн](#) на реалізацію проектів ГБ у Сумах. Обсяг міського бюджету на 2017 рік орієнтовно дорівнював [2 870 000 000 грн](#). Чисельність мешканців складала [267,3](#) тис. осіб. Участь у голосуванні за проекти громадського бюджету взяли 6,5 тис. жителів міста. У 2018-2019 рр. обсяг асигнувань на реалізацію проектів ГБ становив [10 млн грн](#). Міський бюджет у 2019 році – [3 млрд 19,5 млн](#). Населення міста – [266,3](#) тис. осіб. У 2018-2019 рр. [12,7 тис. осіб](#) проголосували за проекти ГБ.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 18,71 грн. Фактична частка – 769,23 грн. У 2019 році потенційна частка – 37,55 грн. Фактично частка – 787,40 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,17%; у 2019 році – 0,33%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 2,43%; у 2019 році – 4,77%.

ЖИТОМИР

Розмір громадського бюджету у 2016-2017 рр. становив [9,1 млн грн](#). Чисельність жителів міста за той період – [265 620](#). Бюджет міста на 2017 рік – [2 334 000 000 грн](#). Кількість мешканців, які проголосували за проекти громадського бюджету, – [4124](#). У 2018-2019 рр. видатки на ГБ становили [15 млн. 219 тис.](#), розмір міського бюджету – 3 076 000 000 грн. Чисельність населення Житомира – [263 589](#) мешканців. У голосуванні за проекти громадського бюджету взяли участь [12 000](#) жителів.

- *Партиципативні частки:* у 2016-2017 рр. – 34,26 грн. Фактична частка – 2 206,60 грн. У 2018-2019 рр. потенційна частка – 57,74 грн. Фактична частка – 1 268,25 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2016-2017 рр. – 0,38 %; у 2018-2019 рр. – 0,49%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2016-2017 рр. – 1,55%; у 2018-2019 рр. – 4,55%.

МИКОЛАЇВ

У 2017-2018 рр. обсяг видатків на ГБ становив [10 млн грн](#), міський бюджет – [4,3 млрд грн](#), чисельність мешканців – [483,2 тис.](#) Кількість містян, які проголосували за проекти громадського бюджету, – [1 449](#). У 2019 році видатки на ГБ – [12 млн грн](#). Міський бюджет – [4,7 млрд грн](#). Кількість мешканців міста – [483,2 тис.](#) Кількість осіб, які голосували за [проекти](#) громадського бюджету – [1 775](#).

- *Партиципативні частки:* у 2017-2018 рр. потенційна частка – 20,7 грн. Фактична частка – 6 901,31 грн. У 2019 році потенційна частка – 24,83 грн. Фактична частка – 6 760,56 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017-2018 рр. – 0,23%; у 2019 році – 0,26%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* У 2017-2018 рр. – 0,3%. У 2019 році – 0,37%.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ В МІСТАХ ОБЛАСНОГО ТА РАЙОННОГО ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ

ІРПІНЬ

Обсяг виділених коштів на проекти ГБ у 2017 році склав 1 млн гривень. Обсяг коштів міського бюджету – [627 051,9](#) тис. грн. Кількість мешканців міста – [50 тис.](#) Участь у голосуванні взяли 3 472 особи. У 2018 році на ГБ було виділено [2 млн грн](#). Розмір міського бюджету – [825 818,8 тис. грн](#), чисельність мешканців – [90 256](#), участь у голосуванні за проекти громадського бюджету взяли [2 600 осіб](#).

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 20 грн. Фактична частка – 288 грн. У 2018 році потенційна частка – 22,16 грн. Фактична частка – 769 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,16%; у 2018 – 0,24%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 6,9%; у 2018 році – 2,88%.

БІЛА ЦЕРКВА

У 2017 році видатки на ГБ були на рівні 5,3 млн грн. Розмір міського бюджету у 2017 році складав [1 444 990 724 грн](#). Кількість мешканців міста 208 547, число містян, які взяли участь у голосуванні, – 4 737 осіб. У 2018 році розмір асигнувань на проекти ГБ був визначений у обсязі 7,2 млн грн. Обсяг бюджету м. Біла Церква 2018 року складав [1 718 249 916 грн](#), при кількості мешканців у 200 тис. та чисельності жителів, що прийняли участь у голосуванні за бюджет громадської участі – [5,5 тис.](#)

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 25,41 грн. Фактична частка – 1 118,85 грн. У 2018 році потенційна частка – 36 грн. Фактична частка – 1 309,09.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,37%; у 2018 році – 0,42%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 2,27%; у 2018 році – 2,75%.

РОМНИ

У 2017 обсяг асигнувань на проекти ГБ – 961 372 грн, обсяг міського бюджету – 414 974,2 тис. грн при чисельності мешканців у 41,8 тис. Кількість жителів, що проголосували за проекти ГБ, – 419 осіб. У 2018 році обсяг асигнувань на проекти ГБ становив 1,5 млн грн, обсяг міського бюджету – 506 586,1 тис. грн при чисельності мешканців – 38 833. У голосуванні взяли участь 622 осіб.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 23 грн. Фактична частка – 2 294,44 грн. У 2018 році потенційна частка – 38,63 грн. Фактична частка – 2 411,58 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,23%; у 2018 році – 0,3%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 1%; у 2018 році – 1,6%.

БЕРДИЧІВ

У 2017 році обсяг громадського бюджету міста складав 600 тис. грн, міського – 190 млн грн. Кількість мешканців – 78 518 осіб. Участь у голосуванні брали 100 осіб. У 2019 році обсяг міського бюджету складав 741 751 244 грн. Розмір громадського бюджету 1 800 000 грн. Чисельність мешканців міста – 75 439 жителів. Участь у голосуванні взяли 70 осіб.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 7,64 грн. Фактична частка – 6 000 грн. У 2019 році потенційна частка – 23,86 грн. Фактична частка – 25 714,29 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,32%; у 2019 році – 0,24%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 0,13%; у 2019 році – 0,09%.

СЄВЕРОДОНЕЦЬК

Обсяг бюджету участі у 2018 році становив 4,6 млн грн. Міський бюджет – 1 221 415 732 грн, кількість мешканців міста – 113 967, кількість осіб, які проголосували за проекти бюджету громадської участі, – 8 166.

- *Партиципативні частки:* у 2018 році потенційна частка – 40,36 грн. Фактична частка – 563,31 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2018 році – 0,38%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 7,17%.

ДРОГОБИЧ

У 2017 році обсяг громадського бюджету складав 1 726 026 грн. Міський бюджет – 655 262 200,00 грн, орієнтовна кількість мешканців міста – 95 394. Чисельність тих, хто взяв участь у голосуванні – 1982. У 2018-2019 рр. громадський бюджет Дрогобича становив 1 млн грн, при розмірі міського бюджету – 516 576 900 грн та кількості жителів, що взяли участь у голосуванні, – 982.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 18,09 грн. Фактична частка – 870,85 грн. У 2018-2019 рр. потенційна частка – 10,48 грн. Фактична частка – 1 018,33 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,26%; у 2018-2019 рр. – 0,19%.

- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 2,08%; у 2018-2019 рр. – 1,03%.

МИРГОРОД

Розмір громадського бюджету на 2018 рік був визначений у розмірі 750 тис. грн. Обсяг міського бюджету становив 201 741,3 тис. грн. Чисельність мешканців – 40 154. 500 мешканців проголосували за проекти ГБ.

- *Партиципативні частки:* у 2018 році потенційна частка – 18,68 грн. Фактична частка – 214,29 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2018 році – 0,37%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 8,72%.

МЕЛІТОПОЛЬ

У 2017 році Громадський бюджет міста становив 2 млн грн, міський бюджет – 456 400 000 грн, кількість мешканців міста – 158 522. За проекти ГБ проголосувало – 9 тис. У 2018 році громадський бюджет складав 3 млн. грн., міський бюджет – 644 100 000 грн. Чисельність жителів залишилась відносно ідентичною. Кількість мешканців, що проголосували за проекти ГБ – 11 тис.

- *Партиципативні частки:* у 2017 році потенційна частка – 12,62 грн. Фактична частка – 222,22 грн. У 2018 році потенційна частка – 18,92 грн. Фактична частка – 272,73 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017 році – 0,44 %; у 2018 році – 0,47%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017 році – 5,68%; у 2018 році – 6,94%.

ДОЛИНА

У 2017-2018 рр. видатки на ГБ склали 1 млн грн. Міський бюджет становив 95 433 300 грн. Кількість жителів м. Долина – 20 129 осіб. За проекти громадського бюджету проголосувало 197 мешканців. У 2019 році обсяг громадського бюджету становив 500 000 грн. Бюджет м. Долина у 2019 році – 109 917 500 грн. Кількість жителів статистично значимо не змінилась. За проекти громадського бюджету проголосувало 127 жителів міста.

- *Партиципативні частки:* у 2017-2018 рр. потенційна частка – 49,68 грн. Фактична частка – 5 076,14 грн. У 2019 році потенційна частка – 24,84 грн. Фактична частка – 3 937,01 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2017-2018 рр. – 1,05%; у 2019 році – 0,45 %.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2017-2018 рр. – 0,98%; у 2019 році – 0,63%.

КРИВИЙ РІГ

У 2016-17 роках обсяг громадського бюджету складав 500 тис. грн. Бюджет міста на 2017 рік складав 5 млрд 456,4 млн грн. Кількість мешканців міста – 639 031 осіб. Чисельність мешканців, що голосували за проекти громадського бюджету, – 10 тис. У 2018-19 рр. на проекти ГБ заклали 21,5 млн грн. Бюджет міста на 2019 рік – 7 493 272 182 грн. Кількість населення – 627 304 особи. Чисельність жителів, що проголосували за проекти ГБ, – 66 800 осіб.

- *Партиципативні частки:* У 2016-2017 рр. потенційна частка – 0,78 грн. Фактична частка – 50 грн. У 2018-19 рр. потенційна частка – 34,27 грн. Фактична частка – 321,86 грн.
- *Відсоткові показники:* у 2016-2017 рр. – 0,01%. У 2018-2019 рр. – 0,29%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* у 2016-2017 рр. – 1,56%; у 2018-2019 рр. – 10,65%.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ В ОТГ

БІЛОЗІРСЬКА ОТГ (ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ)

У 2017-2018 рр. бюджет ОТГ складав 47 909,9 тис. грн, громадський бюджет – [150 тис. грн.](#) Чисельність мешканців громади – [9 250](#). Кількість мешканців, які голосували за проекти громадського бюджету, – [450 осіб.](#)

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 16,22 грн. Фактична частка – 333,33 грн.
- *Відсоткові показники:* 0,31%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 4,86%.

ТОМАКІВСЬКА ОТГ (ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ)

У 2018-19 рр. обсяг громадського бюджету становив [300 тис. грн.](#) Міський бюджет – [108 325 415 грн.](#) Кількість жителів Томаківської ОТГ складала [14 992](#). Кількість осіб, які голосували за впроваджені ними проекти громадського бюджету, – [358](#).

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 20,01 грн. Фактична частка – 837,99 грн.
- *Відсоткові показники:* 0,28%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 2,39%.

НОВОДОЛАЗЬКА ОТГ (ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Обсяг громадського бюджету ОТГ у 2018-2019 рр. бюджетний рік складав 1,5 млн грн. Розмір бюджету [161,8 млн грн.](#) Чисельність об'єднаної територіальної громади становила [18 987](#) осіб. Чисельність жителів, що голосували за впроваджені проекти громадського бюджету 2018-2019 років становила [1 554](#).

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 79 грн. Фактична частка – 965,25 грн.
- *Відсоткові показники:* 0,93%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 8,18%.

ПРИМОРСЬКА ОТГ (ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ)

У 2018-19 рр. видатки на ГБ становили [400 тис. грн.](#) Загальний бюджет – [42 176,3 тис. грн.](#) Чисельність населення Приморської ОТГ – 12 183 мешканця. Кількість тих, хто проголосував за проекти ГБ, – [1344](#).

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 32,83 грн. Фактична частка – 296,62 грн.
- *Відсоткові показники:* 0,95%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 11,03%.

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ: ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ В ЄВРОПІ

ПАРИЖ

[Розмір бюджету](#) м. Париж на 2019 рік становить 9,8 млрд євро. Видатки на бюджет участі у 2018-2019 рр. склали 5% від міського – 87,6 млн. євро. У Парижі станом на 2018-2019 рр. чисельність жителів – 2 138 551 особа. [За проекти ГБ у 2018 році](#) проголосували більше 210 тис. жителів міста.

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 40,96 євро. Фактична частка – 417,14 євро.
- *Відсоткові показники:* 0,86%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 9,8%.

ВАРШАВА

Бюджет участі міста – 15 078 812 євро. Міський бюджет на 2019 рік – 4 445 608 565 євро. [Чисельність мешканців](#) м. Варшава станом на 2019 рік – 1 783 321 осіб. За проекти проголосувало [майже 90 тисяч жителів.](#)

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 8,46 євро. Фактична частка – 167,54 євро.
- *Відсоткові показники:* 0,34%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 5,05%.

БРЮССЕЛЬ

Затверджений містом у червні [бюджет участі 2018-2019 рр.](#) складав 134 070 євро. [Бюджет м. Брюссель на 2019 рік](#), відповідно до даних сайту муніципалітету, становив 829 145 442 євро. [Чисельність жителів міста](#) – 1 198 726 осіб. За проекти голосували 2 045 жителів міста.

- *Партиципативні частки:* потенційна частка – 0,11 євро. Фактична частка – 65,56 євро.
- *Відсоткові показники:* 0,02%.
- *Ступінь громадської інклюзивності:* 0,17%.

ВИСНОВКИ

Для оцінки горизонтального рівня децентралізації ми використовували **кількісні показники бюджетної партиципації**, що розраховуються на підставі даних громадського бюджету (обсяг бюджету, кількість осіб, які взяли участь у голосуванні) та загальних даних ОМС (загальний обсяг бюджету, кількість мешканців): **партиципативні частки (потенційна та фактична), відсоткові показники бюджету участі та ступінь громадської інклюзивності**. Головні висновки дослідження полягають у такому:

1. Зростає рівень **партиципаторної частки** – частки місцевого бюджету на одного мешканця громади, на яку він або вона може безпосередньо впливати. Показник потенційної частки складає: 17,44 грн в циклі 2016-2017 рр. і 33,51 в циклі 2018-2019 рр. Враховуючи, що голосує в середньому 4,42% мешканців, кожен з них отримує можливість розпоряджатись від 1,2 тис. грн в циклі 2016-2017 рр. до 2,9 тис. грн в циклі 2018-2019 рр. Показник потенційної частки в середньому кожен рік збільшується в 1,56 рази, а в період з 2016 до 2019 рр. загалом

збільшився в 2,42 рази. Водночас треба звернути увагу на місто Бердичів (цикл 2018-2019 рр.), де ступінь громадської інклюзивності є найнижчим (0,09%), а відсотковий показник громадського бюджету у загальному бюджеті міста є середнім (0,23%) і, відповідно, фактична партиципативна частка на одного мешканця, який взяв участь у голосуванні за проекти ГБ, є найбільшою: 25 714,29 грн.

2. У **абсолютних цифрових показниках** спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення видатків з місцевих бюджетів на реалізацію проектів громадських бюджетів в Україні. У середньому обсяг видатків на реалізацію проектів ГБ збільшився на 174% впродовж 2016-18 рр. Лише три міста (Одеса, Дрогобич, Долина) продемонстрували негативну динаміку – зменшення від 42 до 50%. Найбільше зростання продемонструвала Полтава – у понад 6 разів. Місто Бердичів – зростання у три рази. У Києві теж відбулося зростання у три рази – від 50 до 150 млн грн. Місто Кривий Ріг, як винятковий приклад, продемонструвало зростання у 43 рази – від 500 тис. грн до 21,5 млн грн. Зменшення обсягів фінансування реалізації проектів громадського бюджету в трьох містах корелюються із малими цифрами (5,65-15,18%) приросту, або навіть зменшенням (21,16% Дрогобич у 2017-2019 рр.) загального бюджету міст (середній показник приросту 2016-2019 рр. на рівні 48,8%). У **відсоткових показниках** відбувається поступове вирівнювання обсягів видатків на реалізацію проектів ГБ, що коливається у діапазоні 0,28-0,4% від суми загального місцевого бюджету. Таким чином, українська модель громадського бюджетування наближається до польської моделі громадських бюджетів, де обсяг видатків на їхню реалізацію, як правило, становить 0,4-0,5% від місцевого бюджету.

3. Громадське бюджетування дає додаткові можливості для мешканців громади брати участь в управлінні своєю громадою. **Ступінь громадської інклюзивності** (чисельність залучених до голосування за проекти ГБ) демонструє тенденцію до зростання. Щорічно кількість мешканців, що проголосували за проекти ГБ, збільшується в середньому в 1,73 рази. За три досліджені цикли громадського бюджету 2016-2019 роки кількість тих, хто брав участь у голосуванні, збільшилась в 2,78 рази. У середніх відсоткових значеннях частка мешканців громади, що у 2018 році голосували за проекти ГБ, складає близько 4,42%. У 2015 році відповідний узагальнений показник становив 2,55%. Однак, зберігається суттєвий дисбаланс між різними населеними пунктами, наприклад, у Дрогобичі – 1%, коли у Северодонецьку – 7%.

- 1) фактична партиципативна частка має тенденцію до зменшення і наближається до потенційної (щоб уникнути ситуації, продемонстрованої на прикладі Бердичіва);
- 2) відсотковий показник бюджету участі має бути на рівні не менше 0,5%;
- 3) ступінь громадської інклюзивності має бути на рівні не менше 5%.

У майбутньому має сенс проаналізувати в динаміці ті населені пункти, де буде реалізовуватися другий цикл проектів ГБ (наприклад, Приморська ОТГ). Насамкінець, виявлений дисбаланс (низький ступінь громадської інклюзивності у порівнянні з іншими містами або надвисокий рівень фактичної частки) може бути індикатором того, що існують проблеми, наприклад, з інформуванням членів громади про можливості ГБ.

ЯК ПОКРАЩИТИ ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ: ПРОПОЗИЦІЇ

При оцінці ефективності горизонтальної децентралізації на 2019-2021 рр. можна буде вважати позитивною таку динаміку показників бюджетної партиципації, коли: